

Komandi partur:

Í komandi parti verður m.a. greitt frá, tá ið hjallurin hjá Kristiani fór til gongu

Mortensens handil seinnapartin í 19. øld. Hann var eins sterkur og Bank of England

Kristian helt við arbeiðsfólkinum

Tað var heldur ikki alt, sum var so gott á Tvøroyri. Tey fólkin, sum arbeiddu í fiski, vóru ikki øll eins fegin. Tað var eingin, sum fekk nakra lön í hondina. Alt skuldi skrivast og fara á eina konto. Tá ið ein arbeiðari hevði brúk fyri kontantum peningi, mátti hann standa við húgvuni í hondini og biðja um nakrar krónur, sum hann sjálvur átti.

Tað var ikki so lægið, um mong misti hugin, tí uttan mun til, hvussu nógv tey stríddust og spardu, so var undirskot á kontoini. Hetta var ein skipan, sum var eitt forbannilsi fyri Tvøroyri og fyri aðrar stórar handlar og bygdar í Føroyum.

Hetta gjørdi, at eingin fekk áhuga fyri sínum “egna” virki. Øll fingi eina kensla av at verða snýtt, og tað kendist, sum at øll vóru noydd at snýta hvønn annan fyri at fáa nakað burtur úr. Hetta mátti skapa eina illvild móti teimum, sum høvdu ábyrgdina av hesi skipan. Arbeiðsfólkinu kundu eisini á ávísingum arbeiðsplássum kenna, at tey vóru illa virð, so sum orðalagið hjá arbeiðsformonnum var undir arbeiðinum.

Hetta við at fáa kontanta avrokning kom seinni í lag eftir harðlig verkföll, har arbeiðararnir tóku lógina í egnar hendur. M.a. kapraðu arbeiðararnir DFDS skipið Slepner, sum undir verkfallinum varð lossað av starvsfólki hjá handlunum.

Skiparin Dam, sum var ein harður hálsur og nakað illa sintur, sendi SOS við dampfloytuni. Skipið lá á fjørðinum, og eg kundi ikki beinanvegin koma til hjálpar. Tað var nóg mikið at gera við østar arbeiðarar á landi. Í hesum sambandi segði eg við arbeiðsgevararnar, sum bóðu um politihjál, at eg skuldi gera, hvat eg kundi, fyri at halda lóg og landaskil, men eg legði eisini dent á, at mín samhugi var við arbeiðarunum. Eg helt, at tað líktist ongum, at tað skuldi vera neyðugt hjá teimum at fara í verkfall fyri einum so sólaklárum rætti sum at fáa sína egnu lön útgoldna í hondina.

Hetta var eitt óbehagiligt verkfall, har ikki øll dugdu at vísa hógv. Sum alla aðra

staðni vóru tað altíð tey somu, sum lupu fram av.

Frásøgn hjá Jóannes Dalsgaard

Jóannes Dalsgaard greiðir gjølla frá hesum máli í bókini um Fylking. Stríðið fyri kontanta lönarrindan byrjaði í 1926. Í fyrsta umfari var roknað við at fáa málið loyst av lögtinginum, og tí nýggja arbeiðaraflokkium, Javnaðarflokkurin, sum fyri kortum var komin á ting. Men hetta vísti seg skjótt ikki at bera á mál.

Tá var tað, at arbeiðarafeløgini vildu hava málið loyst í samráðingum við arbeiðsgevararnar.

Hetta var eitt hart og drúgt stríð. Jóannes nevnr eina hending, sum hevur beinleiðis samband við Kristian Djurhuus, og sum váttað tað, sum hann sigur um sína støðu. Keldan hjá Jóannes greiðir soleiðis frá:

Tað var so alvorligt, at blóðið rann. So var tað, at hesin vælsignaði fiskurin skuldi avskipast. Slepner kom her ...hann skuldi hava nakað av turrum fiski. Tað begynti úti hjá Mortensen... Teir høvdu lagt eina jakt at har, og har skuldu teir so bera pakkar umborð. Ein av teimum fastlöntu hjá Mortensen...kom har við einum pakka, og ein maður tók og skumpaði pakkan av honum, hann kom ikki í jaktina. Tá kom politisturin Stóri Martin í politiklæðum. Hann gjørdi seg stóran og segði, at okur hava ikki lov til hetta. Men Kristian Djurhuus kom eisini til staðar. Hann var eisini í uniformi, og hann segði: “Jú, jú hatta var lógligt, hetta var ein lóglig streyka”. Hann hevði einki við at blanda seg upp í hetta til.

Júst henda hending í 1933 endaði við, at arbeiðsgevararnir góvu seg, og løjgjaldestova varð sett á stovn. Seinni komu fleiri løjgjaldestovur í øðrum bygdum, og enn seinni blivu viðurskiftini so skipaði, at tær ikki longur blivu neyðugar.

Jóannes reisir spurningin, um tað kann hava verið nakað samband millum løjgjaldestovuna á Tvøroyri og so tað, at gamla Mortensenfyrirtekkan fór á húsagang fá ár seinni. Men hetta heldur Jóannes als ikki.

Ein annar partur av hesi søgu er, at arbeiðarafyrirtekkan Arbejdernes Trawlerdrift varð grundað á toftirnar hjá Mortensen. Men hetta er ein heilt onnur søga, sum annars var umrødd í greinarøðini við Gerdu Einarsson fyri nøkrum árum síðani. Hon er eisini við í bókini hjá Jóannes.

Abbi vildi virðast

Meðan eg eri við Mortensen fyrirkuni, kann eg fortelja frá nøkrum av tí, sum abbi mín, Kristian í Ólastovu, greiddi frá. Hann sigldi við bátinum Nr.10, helst hjá Restorff, sum skipari. Hann kom nakrar ferðir til Tvøroyrar við vøru. Her føldi hann rættiliga stættarmunin á Tvøroyri, og at ein maður sum hann ikki var nakað virður. Hetta dámdi honum ikki. Sjálvur var hann uttan snobb og metti seg at hava sama virði sum øll onnur.

Hetta var í tíðini hjá Johan Mortensen, hann sum byrjaði fyrirkuna. Ein dagin lat hann Johan Mortensen vita, at hann stóð yvirfyri einum manni, sum metti seg at vera nóg friðboran til ikki at lata seg kúga til nakað sum helst.

Eg minnst, at abbi segði við okkum yngri, at “tá tit verða vaksin, skulu tit vísa øðrum virðing. Hugsu tykkum væl um áðrenn tit handla, og lata ongan traðka á tykkum. Verið stolt og erlig í sinninum, men hjálpi teimum veiku.”

Um handilin hjá Mortensen spáddi abbi: “Eg skal siga tykkum, handa forrætningin kemur ikki at halda longur enn til triðja lið.”

Eg kom at hugsa um henda spádóm, tá ið henda stóra fyrirkkan fór á húsagang. Hon var júst tá komin í hendurnar á triðja ættarliðinum.

Niels J. Mortensen hevði verið so framskygdur, at hann hevði bytt sín part frá í 1911 og stovnaði sína egnu fyrirkku, sum enn er til. Hann kundi lata eina peningasterka fyrirkku víðari til seinni ættarlið.

Posar við pengum

Eg kann greiða frá eini mynd frá vælmaktstíðini hjá Mortensen. Hetta var

Niels Juel Mortensen, e, sum býtti sín part av fyrirkuni frá á 1911

Abbi Kristian, Kristian í Ólastovu, lærði abbaðarnini at hava virðing fyri øðrum

undan fyrra heimsbardaga, eg arbeiddi tá á posthúsinum í Havn.

Út móti jólum fingi vit í hundraðvís av smáum pengapósum á posthúsið, siglaðir við seglinum hjá A/S J. Mortensens Eft. Teir vóru sendir til allar skiparar, bestamenn og fiskimenn norðanfjørðs, sum høvdu siglt við teirra skipum hetta árið.

Hetta var avrokningin í “klingende mønt”, og krónutalið stóð á hvørjum posa.

Hetta var til teirra, sum ikki høvdu keypt uppá borg, og sum ikki høvdu viljað havt sín ágóða standandi í forrætningini við rentu. Tað vóru nógvir, sum gjørdur tað.

Her skuldi ein stór rúgva av gulli og silvur til slíkar avrokningar. Hetta var áðrenn pengaseðlar ella kekkar vóru nýttir. Eingin banki var á Tvøroyri tá. Føroya Banki var byrjaður í 1906, men hann var ikki rættiliga komin fyri seg. Fyrirkkan hjá Mortensen var so stór, at ein lítill banki sum Føroya Banki als ikki kundi greiða so stórar avrokningar, sum tað her var talan um.

Skuldu ikki fáa grind í 50 ár

Ólavsøkudag 1923 var grind í Trongisvági. Tá hevði ikki verið grind síðan 1874. Sagt hevur verið, at tann fyrra grindin var ring at fáast við. Men so var eitt fiskiskip úr Hetlandi komið til hjálpar. Skiparin hevði gjørt sær stóran ómak at fáa grindina hildna til. Honum var eisini lovað at fáa ein ávísan part. Men tá ið avtornaði fekk hann ikki tað, sum hann helt seg eiga. Hann gjørdist í øðini og spáddi, at tað skuldi ikki koma grind aftur á Trongisvági í 50 ár. Hetta kom eisini at passa. T.v.s. tað gingi 49 ár.